

Icehearts – Osattomuudesta osallisuuteen

Miika Niemelä & Teemu Vartiamäki

Icehearts-toimintamalli on kehitetty ehkäisemään ennalta lasten ja nuorten syrjäytymistä liikunnan keinoin koulussa ja vapaa-aikana. Icehearts-toimintamalli on perustettu, koska on huomattu, että huostaanotetuilla tai muutoin syrjäytymisvaarassa olevilla nuorilla on vaikeuksia oman elämän suunnittelussa ja arjen hallinnassa. Nämä ongelmat johtavat usein vakaviin päihde- ja mielenterveydellisiin ongelmiin, opintojen keskeyttämiseen, itsestään ja muista huolehtimattomuuteen sekä vieraantumiseen yhteiskunnasta ja sen toiminnasta. Näitä nuoria yhdistää usein se, että heillä ei pääsääntöisesti ole pitkäkestoista, aikuisen ohjaamaa harrastusta.

Kasvattaja on Icehearts-toimintamallin keskeinen tekijä

Icehearts-kasvattajaksi ryhtyvä ja toimintaan pitkäksi aikaa sitoutuva mies on lapselle toivo. Valtaosa Icehearts-joukkueeseen valittavista pojista on elämänsä ensimmäisten kuuden vuoden aikana jäänyt vaille riittävää aikuisen tukea. Useat mukaan valittavista pojista kärsivät vakavista hahmottamisen häiriöistä ja heidän sosiaalinen osaamisensa on osittain olematonta. Tämä tekee heidän kanssaan työskentelemisen haastavaksi ja kiintyminen saattaa kestää kauan.

Kasvattaja tekee työtään oman persoonallisuutensa avulla puuttuen sekä ongelmiin että iloa tuoviin tapahtumiin lapsen elämässä. Tärkein kasvattajan tehtävä on olla lapsiryhmälle ja yksittäiselle lapselle kiintymyksen ja luottamuksen arvoinen.

Icehearts-kasvattajaksi ryhtyminen on lupaus joukkueessa mukana oleville lapsille olla ja elää heidän rinnallaan 12 vuoden ajan. Tänä aikana kasvattajan on luotettava siihen, että hän kykenee muuttamaan lapsen elämää laadullisesti. Tähän kasvattaja tarvitsee positiivisen asenteen, tunteita, tiukkuutta, välittämistä, puuttumista, arvokkuutta, tasapuolisuutta, rakkautta, läheisyyttä, reiluutta, arvoja, esimerkillisyyttä, pitkäjänteisyyttä, läsnäoloa ja oman, suomalaisen, arvopohjansa välittämistä lapsille. Kasvattaja omaksukoon ja välittäköön lapselle ajatuksen: *Minä olen täällä teitä varten.*

Ensitapaaminen jokaisena päivänä ja jokaisen joukkueessa mukana olevan lapsen kanssa on tärkeä. Kasvattaja tervehtiikin kaikkia iloisesti ja lämpimästi. Katsekontaktin vaatiminen lapselta tuo tapaamiseen rehellisyyden ja aitouden tunteen. Kasvattaja on tärkeä osa lapsen elämää toiminnan kolmen ensimmäisen vuoden aikana. Tämä jakso on lapsille aikaa, jolloin he kiintyvät kasvattajaansa. Myös kasvattaja saa saman ajan kiintyä lapsiin, toisin sanoen kasvattajalla on aikaa tutustua lapsiin ja heidän perheisiinsä. Kummallakin on siis oikeus vastavuoroiseen mahdollisuuteen tutustua ja kiintyä: kasvattajalla on oikeus kiintyä lapseen, ja kasvatettavalla on oikeus kiintyä kasvattajaan. Kiintymyssuhteen luomisessa on tärkeä tehdä suhteesta kaksipuolinen.

Toimintamallin kuvaus

Icehearts-toiminta alkaa lasten käydessä esikoulua. Kasvattaja tekee toimintasuunnitelman yhdessä esimerkiksi alueen erityislastentarhanopettajan kanssa. Tämä tukena hän toimii päiväkotien lapsiryhmissä liikuttamalla lapsia eri päiväkodeissa ja koulujen esiopetusryhmissä.

Ensimmäisen toimintavuoden aikana kasvattaja valikoi lapsista yhdessä päiväkotien henkilöstön ja lastensuojelun avulla joukkueensa ydinryhmän. Toiminnan toisena vuonna kasvattaja siirtyy kouluun ryhmän kanssa. Hän tukee opettajia, koulua, oppilaita ja heidän perheitään. Perusopetuksen aikana kasvattaja järjestää kohdennettua iltapäivätoimintaa joukkueen lapsille. Kasvattaja osallistuu tarvittaessa oppilaiden opetussuunnitelman tekoon, oppilashuoltoryhmän kokouksiin ja lasten opetuksen järjestämiseen ja suunnittelemiseen. Hän ohjaa ja opettaa lapsiryhmää koulun jälkeen liikunnallisin menetelmin. Tänä aikana kasvattaja antaa lapsille mahdollisuuden kiinnittyä ryhmään ja itseensä. Hän opettaa pojille sääntöjä, toisten kunnioittamista ja varjelee lasten koskemattomuutta. Tämä on aikaa vievää ja haastavaa toimintaa.

Pojat eivät ole tottuneet sääntöihin eivätkä varsinkaan siihen, että niiden noudattamista valvotaan tarkasti. Sääntöjen määrä on oltava pieni: ei saa kiusata, ei saa lyödä. Kaikenlainen epäsosiaalinen käytös vaatii muutaman ensimmäisen vuoden aikana suunnattoman määrän puuttumista ja kieltämistä. Jokainen ongelma on selvitettävä lasten kanssa, sillä jokainen ongelma tuottaa itselleen tai toisille mielipahaa tai kipua. Epäsosiaalisessa käytöksessä tulee alussa noudattaa nollatoleranssia.

Ensimmäiset 3–4 vuotta ryhmän kanssa ovat intensiivistä aikaa. Tämä aika on kasvattajalle raskasta. Tavoitteena on, että lapset oppivat luottamaan kasvattajaan. Siksi kasvattajan kannattaa välttää lupamasta yhtään asiaa, jota hän ei pysty toteuttamaan. Kiirettä ei ole mihinkään, sillä valmentamisen aika tulee myöhemmin. Kasvattajan tarvitsee olla vain turvallinen aikuinen.

Alakoulun jälkimmäisellä puoliskolla joukkuetta voidaan täydentää. Lapsiryhmän sosiaalinen kantokyky on kasvanut, ja toiminnan koodisto on alkuperäiselle ryhmälle selvä. Uuden pelaajan on helppo liittyä mukaan. Kasvattaja ei enää järjestä omalle lapsiryhmälleen jatkuvaa toimintaa koulun iltapäivässä. Oman ryhmän poikien kanssa painopiste siirtyy harrastettavan lajin hienouksien opettamiseen ja oppimiseen. Joukkue aloittaa tai jatkaa pelejä liiton järjestämissä sarjoissa ja osallistuu turnauksiin. Kasvattaja osallistuu tarpeen mukaan

neuvotteluihin sosiaali- ja sivistystoimen sekä mahdollisten hoitavien tahojen kanssa perheen tukena.

Siirtyminen alakoulusta yläkouluun on toinen nivelvaihe, jonka kasvattaja ohittaa yhdessä lapsiryhmän kanssa. Lasten koulunkäynnin tukeminen jatkuu, ja tuki saattaa olla monelle lapselle edelleen tarpeellinen koulunkäynnin jatkuessa. Lapset kunnioittavat kasvattajaa ja ovat valmiita kuuntelemaan ja ottamaan vastaan kasvattajan ohjeita ja apua. Koulussa kasvattaja voi olla mukana retkillä ja muussa toiminnassa neuvonantajana.

Poikien elämässä tapahtuu kolmen yläkoulun vuoden aikana merkittäviä muutoksia. Suurin osa pojista kasvaa lopullisiin fyysisiin mittoihin. Murrosikä tekee heistä miehiä. Pojat aloittavat seurustelusuhteita. Kodin merkitys pienenee ja sen ulkopuolinen elämä saa yhä enenevästi merkitystä. Pojille pitää järjestää sukupuoli- ja päihdevalistusta. Kasvattaja on tässä se kokoava ja läsnä oleva aikuinen, joka järjestää oikeat asiantuntijat opastamaan poikia.

Murrosikä on lapsen tahaton mutta äänekäs ajanjakso irrottautua omista vanhemmistaan ja kodeistaan. Irtautuminen on sitä helpompaa, mitä enemmän sen tekee tunteella eli voimakkaasti kokien. Kasvat-
tajalle haasteita tässä vaiheessa tuovat nuorten päihdekokeilut. Siksi sekä päihde- että muista asioista on keskusteltava ajoissa. Tämä tukee lapsen mahdollisia valintoja omassa elämässään. Kasvattajalla on lisäksi tärkeä rooli olla kasvatettavilleen esimerkkinä yhteiskunnassa selviytyvästä, sosiaalisesti ja vastuullisesti toimivasta miehestä.

Harrastaminen

Pelaaminen ja harjoittelu ovat lapsille näyttöjä. He näyttävät osaamistaan ja kehittävät taitojaan saadakseen itselleen tärkeät vanhemmat huomaamaan oman tarpeellisuutensa ja kyvykkyytensä. Kasvattaja on usein näiden näyttöjen vastaanottaja ja yhdessä etsijä. Jokaiselle lapselle luvataan toiminnan alussa pelaajana yhdenvertaiset mahdollisuudet antaa näyttöjä joukkueessa. Pelaajien kehittymisen mittarina käytetään omaa kehittymistä paitsi pelissä myös so-

siaalisissa taidoissa ja kyvyissä pitää huolta sekä itsestään että muista ihmisistä.

Icehearts-joukkue ei tule koskaan näillä toimintatavoilla menestymään pelaavana joukkueena, mutta mukana olevat lapset oppivat selviytymään omassa elämässään. Joukkueesta voi nousta muutamia lahjakkaita liikkuja ja työnteon nuorena oppineita pelaamaan seuroissa, joissa kilpailu toimii kannustimena, ja joissa pelaajan omat ominaisuudet sekä taidot ratkaisevat pelattujen minuuttien määrän.

Sosiaalisissa taidoissa joukkueessa olevilla lapsilla on paljon oppimista, joten ensimmäisinä vuosina toiminnassa korostuvat sääntöjen hallinta, muiden kunnioittaminen, toimintaan sitouttaminen ja kiinnittyminen joukkueeseen ja kasvattajaan. Kasvattajan on oltava ehdottoman tasapuolinen, tarkka ja läsnäoleva. Kasvattajan on ansaittava lapsen kunnioitus, jotta hän kykenee ohjailemaan lapsiryhmää.

Ollakseen lapsenkunnioituksen arvoinen on kasvattajan toimittava aikuisena erilailla, kuin mihin lapsi on tottunut. Hänellä ei ole ollut pysyvyyttä aikuissuhteissaan, eikä hänelle ole rakennettu yhteisiin sopimuksiin ja aikuisen laatimiin sääntöihin pohjautuvaa perusturvaa. Kasvattajan on kyettävä välittämään lapselle viesti kaikkien tarpeellisuudesta ja oikeutuksesta tasapainoiseen elämään.

Pelaamisen ja harjoittelun lisääntyessä kasvattajan rooli muuntuu enemmän valmentajan ja mentorin rooliksi. Tapaamiset muuttuvat aiempaa harvemmiksi, ja lapset saavat tilaa etsiä suuntaa elämäänsä. Valmentaja kannustaa lapsia hoitamaan koulunsa kunnolla muita lapsia ja aikuisia kunnioittaen.

Icehearts-kasvattaja pyrkii etsimään joukkueelleen oikeantasoiset sarjat, ja hän auttaa urheilussa kehittyneet lapset pelaamaan oman tasoisissaan joukkueissa heidän niin halutessaan. Kasvattajan on ymmärrettävä, että välittäminen, tasavertainen kohtelu ja reiluus ovat voittamista tärkeämpiä asioita. Joukkue on taitotasoltaan ja lahjakkuudeltaan kirjava. Eniten ongelmia tuottavat pelaajat tarvitsevat ryhmää ja kasvattajaa eniten ja heidän kokemuksensa elämästä ja sen reiluudesta ovat eniten kolhiutuneet. Tämä aiheuttaa sen, että jaksakseen olla mukana tällaiset lapset tarvitsevat eniten tasavertaisuutta ja työtä luottamuksen saavuttamiseksi.

Sitoutuminen

Kasvattajalla on oltava aikaa. Toiminnan pitkäkestoisuuden takia hänen ei tarvitse odottaa toimintansa tuloksia nopeasti. Arjen hallinnan opettelu vie toisilta lapsilta aikaa monta vuotta, kun taas toinen lapsi tuntuu oppivan asioita nopeasti ja kasvattajaa palkitsevasti. Erilaisuus ja kehityksen eriaikaisuus tuottavatkin usein ongelmia. Siksi odottaminen on kasvattajalle tärkeä taito, ja hänen kärsivällisyyttään koetellaan laajalti.

Kasvattajan on pystyttävä erottamaan varsinkin ongelmallisissa vaiheissa oleelliset asiat ja keskittyttävä niiden hoitamiseen. Hän on antanut lapsille omasta itsestään kaiken hyvän. Hänen kiintymisensä lapsiin on rasittanut kasvattajaa itseään. Kiintymyksen takaa löytyy kuitenkin lapsen vastavuoroinen kiintymys, jonka lapsi osoittaa toimimalla yhä enenevässä määrin kasvattajan haluamalla tavalla. Tässä vaiheessa valmentajan on oltava maltillinen ja pyrittävä nauttimaan aikaansaannoksistaan lasten kanssa edes hetken. Välillä kasvattajankin on oltava kuin lapsi ja nautittava käsillä olevasta hetkestä.

Kasvattajan pitää olla aidosti matkan varrella ylpeä joukkueestaan ja sen pelaajista ja pitää kaikissa tilanteissa pelaajiensa puolta. Myös niinä hetkinä, jolloin omat pelaajat purevat. Lapselle, jonka oma arki ei ole ollut hallinnassa, ja joka on tottunut pääosin negatiiviseen kohtaamiseen, tällainen välittäminen antaa pitkänä ajallisena prosessina mahdollisuuden kuntoutua.